

Forensics szolgáltatások
Magyarországi szakértőink

Roger Stanley
Közép-kelet európai vezető, Forensics szolgáltatások
Tel.: +420 251 151 205
roger.stanley@ru.pwc.com

David Wake
Cégtárs, Tanácsadás
Tel.: +36 1 461 9514
david.wake@hu.pwc.com

Mike Tallent
Igazgató, Forensics szolgáltatások
Tel.: +36 1 461 9663
michael.tallent@hu.pwc.com

Miklós Fekete
Igazgató, Tanácsadás
Tel.: +36 1 461 9242
miklos.fekete@hu.pwc.com

Tanácsadás
Forensics szolgáltatások

Gazdasági bűnözés: emberek, kultúrák és korlátok*

IV. Globális Gazdasági Bűnözés Felmérés

Magyarország

pwc.com/hu

© 2007 PricewaterhouseCoopers Kft. Minden jog fenntartva.
A „PricewaterhouseCoopers” kifejezés a PricewaterhouseCoopers Kft. magyarországi irodájára, illetve, a szöveggörnyezetétől függően, a PricewaterhouseCoopers International Limited önálló és független jogi személynek minősülő tagvállalatokból álló hálózatára vonatkozik.
*connectedthinking a PricewaterhouseCoopers bejegyzett védjegye.

*connectedthinking

PRICEWATERHOUSECOOPERS

Bevezetés

Örömkre szolgál, hogy az alábbiakban közzétehetjük a PricewaterhouseCoopers 2007. évi Globális Gazdasági Bűnözés című tanulmányát. A felmérés keretében 40 ország több mint 5400 vállalatának vezetőit kérdeztük meg – köztük 77 magyarországi piacvezető vállalatot – melynek eredményeként átfogó betekintést nyertünk a gazdasági bűncselekményekről világszerte alkotott nézetekről, azok ismertségi szintjéről és az üzleti világra gyakorolt hatásokról.

A válaszok szigorúan bizalmas kezelése érdekében a felmérést a PricewaterhouseCoopers megbízásából a nemzetközileg elismert piac- és társadalomkutató intézet, a TNS Emnid végezte. Az adatok elemzésében Dr. Kai

Bussmann, a Halle-Wittenberg-i Martin-Luther Egyetem Kriminológia és Büntetőjog Tanszékének tanszékvezető egyetemi tanára, valamint a Martin-Luther Egyetem független Gazdasági Bűncselekmények Kutatóközpontja volt segítségünkre.

A felmérésben a vállalatok beszámolnak a gazdasági bűnözés elleni küzdelemben szerzett tapasztalataikról. A gazdasági bűnözés áldozatául esett cégek részletesen ismertetnek ténylegesen megtörtént eseteket. Ez tette lehetővé számunkra azt, hogy az elkövetők személyiségjegyein túl az átfogó megelőzési tevékenység és a vállalati kultúra bonyolult összefüggéseit is feltérképezzük. Meggyőződésünk, hogy az elemzés eredményeképpen a cégek tisztább képet kapnak arról,

mekkora hatással lehet saját üzleti tevékenységükre is a gazdasági bűnözés, fel tudják mérni, hogy rájuk nézve a visszaélések mekkora kockázatot jelentenek, és nem utolsósorban megtalálják a kockázat csökkentésének módját is.

Felmérésünkben kiderül, hogy a gazdasági bűnözés világszerte továbbra is az üzleti élet egyik legnagyobb problémája. Világviszonylatban a megkérdezett gazdasági társaságok 43%-a vált gazdasági bűncselekmény áldozatává az elmúlt két év során. Magyarországon ez az arány 62%, mely jóval meghaladja a közép-kelet európai országok 50%-os átlagát, és kiemelkedő növekedést mutat a 2005-ös felmérés 25%-os arányához képest.

A legfontosabb hazai megállapítások¹

- A megkérdezett cégek csaknem kétharmada (62%) vált gazdasági bűncselekmény áldozatává az elmúlt két év során – ez óriási mértékű növekedést jelent az előző felmérésünkhöz képest (25%). Az érintett magyar válaszadók ellen átlagosan 8,9 gazdasági bűncselekményt követtek el a vizsgált időszak során.
- A hazai válaszadók által jelzett leggyakoribb visszaéléstípusok a lopás és hűtlen kezelés (a vállalatok 48%-ánál), a szellemi tulajdonnal kapcsolatos bűncselekmények (26%), illetve a korrupció és megvesztegetések (17%) voltak.
- A megkérdezettek még mindig a korrupciót és a megvesztegetést vélik a legnagyobb fenyegetésnek hazánkban: a válaszadók 31%-a szerint Magyarországon a legelterjedtebb gazdasági bűncselekmény a korrupció és a megvesztegetés. Ugyanakkor a cégek csupán 17%-a számolt be arról, hogy ténylegesen korrupció és megvesztegetés áldozatává vált.
- A visszaélések igen sokba kerülnek a magyar vállalatoknak. Az elmúlt két év során a magyarországi válaszadók csaknem 3,9 milliárd Ft veszteséget okoztak a gazdasági bűncselekmények (ebből mintegy 1,5 milliárd Ft származott lopásból illetve hűtlen kezelésből, 1,4 milliárd Ft korrupcióból és megvesztegetésből és 185 millió Ft a szellemi tulajdonhoz kapcsolódó visszaélésekből). A vizsgált időszakban a cégek gazdasági bűncselekményekhez kapcsolódó vesztesége átlagosan 62 millió Ft volt.
- A vizsgált magyar vállalatok gazdasági bűnügyekkel kapcsolatos egyéb költségei az elmúlt két évben több mint 833 millió Ft-ot tettek ki (pl. ügyvédi költség, felderítési költségek, stb.).
- A válaszadók 67%-a jelezte, hogy a gazdasági bűncselekményekkel kapcsolatos közvetlen és jogorvoslati költségeken kívül úgy nevezett „járulékos veszteségei” is keletkeztek, mint például presztízvesztés, a munkavállalók motivációjának visszaesése, a vállalatvezetés idejének felesleges lekötése és az üzleti kapcsolatok megromlása.
- A legsúlyosabb visszaélések elkövetőinek több mint egyharmada (34%) a visszaélés által érintett intézményben dolgozott. Az összes – súlyos és kevésbé súlyos – cselekmény több mint 90%-ában külső elkövető is részt vett, ami a belső és a vállalaton kívüli elkövetők közötti gyakori összejátszásra utal. A legsúlyosabb visszaélések elkövetői változatlanul a 31-50 év közötti (80%), felsőfokú végzettséggel rendelkező (64%) férfiak (90%) csoportjából kerültek ki.
- A legsúlyosabb hazai visszaélések mögött az elkövetők fényűző életmód iránti igénye és az alacsony kártérítési küszöb áll, valamint az, hogy a belső és külső összejátszás eredményeképpen lehetőségük volt a visszaélést elkövetni.
- A súlyos visszaélések elkövetőivel szemben az esetek 57%-ában büntető eljárás, az esetek 41%-ában pedig büntető és/vagy polgári peres eljárás indult. Aggasztó, hogy a megkérdezett cégek 14%-a nem kezdeményezett semmilyen eljárást az elkövetőkkel szemben. Ezen kívül az elkövetők 31%-át nem ítélték el, ami önmagában is jelzi, mennyire fontos, hogy a visszaélésekkel kapcsolatos nyomozás során a vállalatok biztosítsák az elégséges és megfelelő bizonyíték összegyűjtését.
- A magyar vállalatok mintha szemet hunynának a gazdasági bűnözés veszélyei fölött. Bár a felmérés során a cégek 62%-a arról számolt be, hogy az elmúlt két év során valamilyen gazdasági bűncselekmény áldozata volt, a megkérdezettek csaknem 65%-a úgy véli, nagyon valószínűtlen, hogy cégükkel szemben az elkövető két évben gazdasági bűncselekményt követnek el, 20%-ának pedig nincs semmilyen terve a gazdasági bűncselekmények problémájának kezelésére.
- Ezt a magabiztos hozzáállást jól tükrözi az is, hogy milyen módon derült fény a gazdasági bűncselekményekre. Annak ellenére, hogy a megkérdezett vállalatok egyre jobban bíznak saját kockázatkezelő rendszereikben, a magyarországi válaszadók által jelzett legsúlyosabb esetek csaknem 30%-át csupán a véletlennek, illetve mások által történő bejelentésnek köszönhetően sikerült felderíteni. Magyarországon a belső ellenőrzés messze a legsikeresebb felderítési eszköz – segítségével a legsúlyosabb gazdasági bűncselekmények 32%-át sikerült feltárni.
- A válaszadók 65%-a jelezte, hogy veszteségükből semmit nem sikerült behajtani. A globális 61%-kal szemben a magyarországi cégek 73%-ának biztosítása nem terjed ki a gazdasági bűncselekményekből származó kárra.

¹ Az adatok Magyarországra vonatkoznak (ahol nem, ott külön megadtuk a forrást).

Visszaélések és gazdasági bűncselekmények – komoly üzleti kockázat Magyarországon

A 2007. évi Gazdasági Bűnözés című tanulmányunk tanúsága szerint a Magyarországon megkérdezett vállalatok 62%-a jelezte, hogy egy vagy több alkalommal vált súlyos gazdasági bűncselekmény áldozatává az elmúlt két év során. Ez az előző – 2005. évi – felmérés hasonló adatának két és félszerese: akkor ugyanis a megkérdezettek csupán 25%-a jelezte, hogy gazdasági bűncselekmény áldozata volt. Az arány jelentősen meghaladja a közép-kelet európai régió átlagát (50%), valamint a globális átlagot (43%) is. A magyar válaszadók ellen átlagosan 8,9 gazdasági bűncselekményt követtek el.

Valóban ilyen drámai módon nőtt Magyarországon a visszaélések száma előző felmérésünkhöz képest? Bár a 2005-ös felmérés óta bekövetkezett 37 százalékpontos növekedés egyik lehetséges

oka valóban a gazdasági bűncselekmények számának emelkedésében keresendő (a szellemi tulajdonnal kapcsolatos visszaélések aránya például ugrásszerűen megnőtt, a 2005-ös 7%-ról 2007-ben 26%-ra), azonban az alábbi tényezők is hozzájárulhattak a számok növekedéséhez:

- A gazdasági szervezetek tudatossága nőtt a gazdasági bűncselekményekkel kapcsolatban, ennek megfelelően több visszaélést jelentenek a hatóságoknak.
- Javult a vállalati átláthatóság.
- A gazdasági visszaélésekkel kapcsolatos előítélet csökkent Magyarországon, a gazdasági bűncselekmények kevésbé számítanak tabu-témának. Az is lehetséges, hogy a 2005-ös felmérésben a válaszok nyomán közölt 25% valójában alábecsülte a valós helyzetet.
- A vállalatok szigorúbb ellenőrző és kockázatkezelő rendszereket vezettek be, amelyek segítségével több visszaélésre derítettek fényt.

A magyarországi trend némiképp egybecseng a közép-kelet európai térségben általában tapasztaltakkal – a válaszadók nagyobb százaléka számolt be gazdasági bűncselekményről (50% a korábbi 47%-hoz képest). Ezzel párhuzamosan ugrásszerűen megnőtt a közép-kelet európai régió belül az egy vállalatra eső visszaélések átlagos száma, amíg 2005-ben ez 6,7 volt, addig a 2007-es felmérésben átlagosan 12,9 eset jutott egy vállalatra. Ez arra utal, hogy a régióban tevékenykedő cégekben mostanra jobban tudatosodott, hogy a gazdasági bűnözés problémát jelent és hajlandóak erről nyíltabban beszélni.

A gazdasági bűncselekmények típusai

A magyarországi válaszadók szerint az esetek számát tekintve a leggyakoribb gazdasági bűncselekmények a lopás és hűtlen kezelés (48%), a szellemi tulajdonhoz kapcsolódó bűncselekmények (26%), valamint a korrupció és megvesztegetés (17%).

Annak ellenére, hogy a megkérdezettek több mint negyede számolt be szellemi tulajdonnal való visszaélésről (ez drasztikus növekedést jelent 2005-höz képest), a magyarországi vállalatoknak sokkal nagyobb kárt okozott a lopás és hűtlen kezelés, valamint a korrupció és megvesztegetés. A gazdasági bűncselekmények közvetlen költsége 3,9 milliárd Ft volt, s ennek csaknem háromnegyede a lopás és hűtlen kezelés, valamint a korrupció és megvesztegetés kategóriákhoz kapcsolódik (1,5 milliárd és 1,4 milliárd Ft). A beszámolók szerint a szellemi tulajdonnal való visszaélések „mindössze” 185 millió Ft kárt okoztak a felmérésben lévő cégeknek az elmúlt két év során.

Magyarországon a lopás illetve hűtlen kezelés előfordulása (48%) jóval meghaladta a közép-kelet európai (33%) és a globális átlagot (30%). Ennek oka valószínűleg az, hogy a magyarországi felmérésben résztvevők között 12%-ban voltak a kiskereskedelmi vállalatok, ez az arány pedig sokkal magasabb, mint a közép-kelet európai átlag (5,4%)

illetve a globális átlag (5,9%). A kiskereskedelmi ágazat, ahol nagy mennyiségű, sokszor nagy értékű és könnyen mozdítható áru forog, jellegénél fogva a többi ágazatnál jobban vonzza a lopás és hűtlen kezelés elkövetőit.

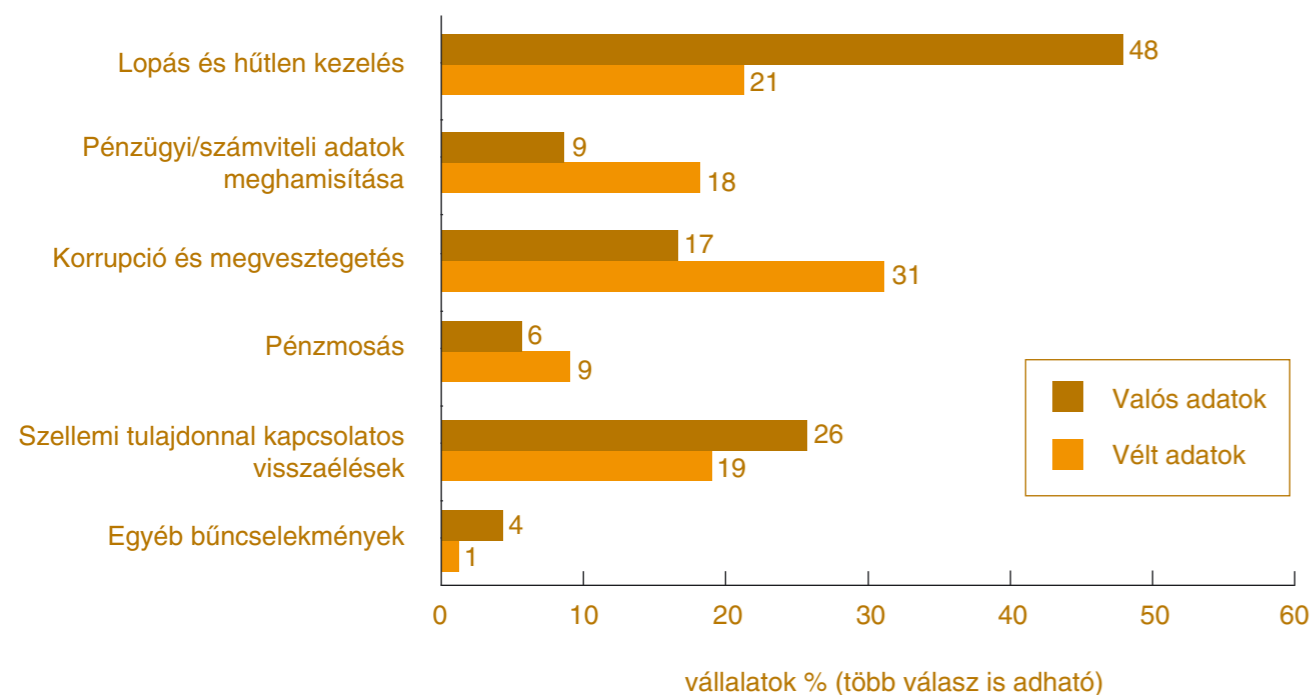
Mindegyik felmérésünkben megvizsgáljuk azt, hogy a vállalatvezetők megítélése szerint mely bűncselekménytípusok a leggyakoribbak (percepció avagy vélt veszély) és melyek azok, amelyeket valójában elszenvedtek (prevalencia avagy ténylegesen megtörtént esetek). A gazdasági bűncselekmények különböző típusai esetében még mindig jelentős eltérés figyelhető meg a vélt, illetve a tényleges bűncselekmények száma között.

A vélt és valós észlelés közti különbség jelentős a korrupció és megvesztegetés valamint a lopás és hűtlen kezelés tekintetében. Bár a magyarországi vállalatok 48%-a úgy nyilatkozott, hogy már követtek el ellene lopást vagy hűtlen kezelést, a válaszadóknak mégis csupán 21%-a vélte úgy, hogy a lopás és hűtlen kezelés gyakran előfordul

bűncselekmény Magyarországon. Ez arra utal, hogy a magyarországi cégek alábecsülik ennek a gazdasági bűncselekménynek a veszélyét. (Ezt támasztja alá az is, hogy a felmérésben részt vevő hazai vállalatok 47%-a úgy véli, nagyon valószínűtlen, hogy az elkövetkezendő két évben lopás vagy hűtlen kezelés áldozatául fog esni.)

Éppen fordított a helyzet a korrupció és megvesztegetés vonatkozásában. A válaszadók 31%-a szerint ez az egyik leggyakrabban elkövetett gazdasági bűncselekmény Magyarországon, holott csak 17% számolt be arról, hogy ténylegesen korrupció áldozatává vált. Ennek ellenére a korrupció és megvesztegetés esetében a vélt és valós helyzet valószínűleg közelebb áll egymáshoz (lásd keretes elemzésünket): a válaszadók 29%-a állította, hogy az elmúlt két év során előfordult, hogy kenőpénzt kértek tőlük, és 44%-ának volt az a véleménye, hogy elképzelhető, hogy azért estek el üzleti lehetőségektől, mert a konkurens cég megvesztegetéssel élt.

Gazdasági bűncselekmények vélt és valós adatai

Korrupció – a vélekedés igazabb a valóságnál?

Milyen gyakori is valójában a korrupció és a megvesztegetés hazánkban? A korrupció és a megvesztegetés valódi elterjedtségét részben éppen e bűncselekmények jellege miatt nehéz felmérni. A médiában gyakoriak a korrupcióról és megvesztegetésről szóló tudósítások; e bűncselekmények már évek óta a figyelem középpontjában állnak Magyarországon, csakúgy, mint a közép-kelet európai régió többi országában. Az, hogy más bűncselekményekhez képest nagyobb figyelmet kap a korrupció és megvesztegetés potenciálisan azt a benyomást keltheti, hogy gyakrabban fordul elő, mint a médiában kevésbé felkapott bűncselekményfajták, például a lopás vagy hűtlen kezelés, vagy a pénzügyi és számviteli adatok meghamisítása. Másrészt a korrupciót és a megvesztegetést igen nehéz bizonyítani, ez pedig csökkentheti a jelzett esetek számát.

A elemzésből kiderül továbbá, hogy a válaszadók e gazdasági bűncselekményfajta hazai előfordulását a Transparency International 2006. évi korrupció-percepció-indexéhez (CPI) nagyon hasonlóan ítélik meg. Ennek az lehet az oka, hogy sok vállalatvezető ugyan vonakodva szolgáltat adatokat a saját cégén belüli korrupcióról, de reálisan méri fel a korrupció országos szintű kockázatát. Emellett a korrupcióról alkotott véleményüket befolyásolják a semleges megfogalmazásokat alkalmazó definíciók, ezért a korrupciót olyan visszaélésnek tartják, amely az állami szektorra és a kormányra jellemző. Lehetséges, sőt valószínű, hogy a vállalatok vélekedése inkább tükrözi a korrupció és megvesztegetés valós állapotát, mint a felmérésben tükrözött alacsonyabb előfordulási arányt.

A gazdasági bűncselekmények okozta veszteségek

A gazdasági bűncselekmények igen költségesek. Az elmúlt két évben a gazdasági bűnözés okozta veszteség világviszonylatban vállalatoként átlagosan 444 millió Ft-ot tett ki (2005-ben 315 millió Ft volt). A felmérésben világszerte résztvevő vállalatok összesített vesztesége meghaladta a 777 milliárd Ft-ot. A magyarországi válaszadók által jelzett visszaélésekből összesen 3,9 milliárd Ft közvetlen pénzügyi kár keletkezett, az egy vállalatra jutó közvetlen veszteség átlagosan mintegy 62 millió Ft volt az elmúlt két év során. A kár nagysága különösen jelentős, ha figyelembe vesszük, hogy a magyarországi felmérésben résztvevő vállalatok 44%-a kevesebb mint 200 alkalmazottat foglalkoztat.

A magyarországi válaszadóknak a közvetlen pénzügyi veszteségen felül további 833 millió Ft (bűncselekményenként átlagosan 12,4 millió Ft) egyéb kiadásuk is keletkezett a gazdasági bűncselekmények kezelésével kapcsolatban. Ilyen közvetett költség például az ügyvédi és feltárási költségek, a vállalatvezetők idejének és prioritásainak átszervezéséből származó költségek, a PR és befektetői kapcsolattartás esetleges többletköltségei és a visszaélés kapcsán felmerülő szabályozás-felügyeleti költségek. A magyar vállalatok visszaélésekkel kapcsolatos egyéb költségei jóval elmaradnak a közép-kelet európai régió bűncselekményenkénti 107,6 millió Ft-os átlagától. Ez arra utalhat, hogy a magyarországi cégek nem vizsgálják ki kellően a napvilágra kerülő visszaéléseket, s ennek következtében lehetséges, hogy a felmérésben jelzett közvetlen pénzügyi veszteséget alábecsülik.

Amellett, hogy a gazdasági bűncselekmények okozta közvetlen (és egyéb) pénzügyi veszteség önmagában is riasztó mértékű, nem hagyhatóak figyelmen kívül a visszaélésekből származó „járulékos veszteségek” sem: pl. a márkanévet és a részvényárfolyamot ért kár, a vásárlói és befektetői bizalom, a szállítói kapcsolatok gyengülése, a dolgozói morál hanyatlása – mindez növelheti a munkaerő fluktuációját és ronthatja a termelékenységet. Bár a járulékos veszteség nehezen számszerűsíthető, mégis jelentős károkat okozhat a vállalatoknak. A gazdasági bűncselekményt elszenvedett magyarországi válaszadók csaknem 67%-a jelezte, hogy járulékos kára is származott a visszaélésekből. Ez az arány sokkal magasabb, mint a körülbelül 55%-os globális érték. Az elmúlt két év során a magyar cégek által leggyakrabban elszenvedett járulékos veszteségek a vállalatvezetés idejének felesleges lekötése, a perköltségek és a felügyeleti szervekkel való kapcsolatok romlása volt.

A visszaélések feltárása és megelőzése

A visszaélések feltárásának módja szerint az esetek két nagy kategóriába sorolhatók: véletlenszerűen, illetve kockázatkezelő kontrollok és rendszerek segítségével feltárt visszaélések. Aggasztó, hogy Magyarországon a gazdasági bűncselekmények csaknem egyharmadára (30%) véletlenül derült fény (belső vagy külső bejelentés vagy véletlen feltárás révén). Ez némi visszaesést jelent a 2005-ös eredményhez képest, amikor a véletlenszerűen feltárt visszaélések aránya 29 százalék volt.

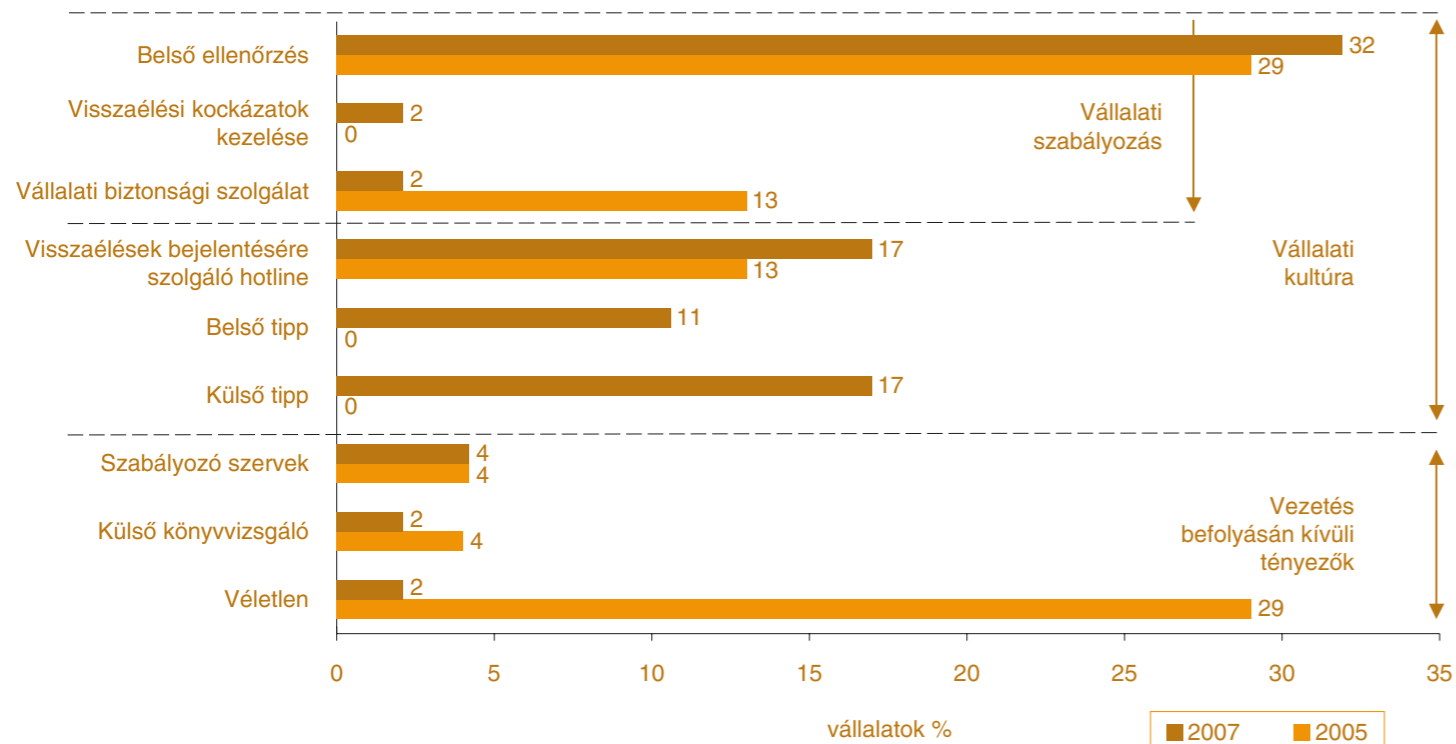
Ennek az lehet az oka, hogy a magyar vállalatoknál jelenleg kevesebb olyan eszköz és intézkedés van érvényben, amelyek révén

feltárhatók és megelőzhetők a gazdasági bűncselekmények (átlagosan 7,6), s ez kevesebb, mint a közép-kelet európai átlag (8,6) és a globális átlag (9,0). De elmarad a 2005-ös felmérés során tapasztaltaktól is: akkor a magyarországi válaszadóknál átlagosan 8,5 eljárás valósult meg a visszaélések feltárására és megelőzésére. Ez különösen aggasztó, mivel a 2007. évi felmérés szerint a két évvel korábbi állapothoz képest meredeken nőtt a gazdasági bűncselekmények száma. A magyar cégeknek nem csupán a szerencsére kellene támaszkodniuk a visszaélések feltárása és megelőzése érdekében.

Magyarországon továbbra is a belső ellenőrzés jelenti a gazdasági bűncselekmények feltárásának legsikeresebb kontrollmechanizmusát (az esetek 32%-ára így derült fény).

A második leggyakoribb feltárási mód (a véletlen „kiderülést” nem számítva) a visszaélések bejelentésére szolgáló anonim hotline („forródrót”) vagy program volt (17%), vagyis amikor a visszaélés gyanúját névtelenül jelzik (2005-ben 13%). A 2007-es felmérés alapján a két évvel korábbiakhoz képest 10 százalékponttal, 31%-ra nőtt azoknak a vállalatoknak a száma, ahol az anonim bejelentést támogató programokat dolgoztak ki. Úgy tűnik, e programok hatása kezd megmutatkozni – olyannyira, hogy Magyarországon valóságos sikertörténetnek mondható az anonim bejelentések programja: a 2007-es globális (8%) és közép-kelet európai (10%) átlagot messze felülmúlja a feltárás ezen módja. Több hazai vállalatnak kellene fontolóra vennie hasonló programok bevezetését (lásd keretes elemzésünket).

Hogy észlelik a bűncselekményt?

Az anonim bejelentések támogatása: tippek a jó gyakorlat megvalósítására

- Védjék a visszaéléseket jelző alkalmazottakat. Tegyék lehetővé a névtelen bejelentést.
 - Tegyék lehetővé, hogy az alkalmazottak egyes eseteket ne a vállalati hierarchiában felettük álló személynek jelentsék. Működjön e célra létrehozott hotline, helpline, e-mail vagy postaláda.
 - A bejelentés bizalmas kezelését a lehető legteljesebb mértékben biztosítani kell.
 - Hozzanak létre vállalati etikai kódexet, amely előírja a vállalatvezetés és az alkalmazottak együttműködését bármilyen vizsgálat során.
 - Az alkalmazottaknak időről-időre tartsanak továbbképzéseket a visszaélések bejelentésével kapcsolatban, továbbá a vállalat
- fegyelmi politikájáról és etikai kódexéről.
 - Legyen megfelelő eljárásrend a bejelentések rögzítésére és kezelésére.
 - Ne csak a bejelentésre szolgáló kommunikációs csatornákat hozzák létre, hanem legyenek kidolgozott eszközök a kérdés-feltevésre és tanácskérésre is.
 - Tájékoztassák az alkalmazottakat a bejelentési és feltárási folyamatról: hogyan működik, milyen problémák merültek fel, azokat hogyan oldották meg.
 - Jelöljenek ki megfelelő jogosultsággal és tapasztalattal rendelkező személyeket a feltárás lefolytatására.
 - Dolgozzák ki és következetesen érvényesítsék a vállalat fegyelmi politikáját.

A magyar vállalatok mintha szemet hunynának a gazdasági bűnözés veszélyei fölött. Bár a felmérés során a cégek 62%-a arról számolt be arról, hogy az elmúlt két év során valamilyen gazdasági bűncselekmény áldozata volt, a megkérdezettek csaknem 65%-a úgy véli, nagyon valószínűtlen, hogy cégükkel szemben az elkövetkező két évben gazdasági bűncselekményt követnek el, a megkérdezett vállalatok 20%-a pedig nem tervez semmilyen lépést a gazdasági bűncselekmények problémájának kezelésére. Ez a kényelmes gondolkodás látható a gazdasági bűncselekmények feltárásának (fent említett) módjában is, valamint abban a tényben, hogy a visszaélések csaknem 30%-a véletlenül derült ki.

Válaszadóinktól azt is megkérdeztük, hogy az elmúlt két évben bevezettek-e bármilyen új intézkedést a gazdasági bűncselekmények megelőzésére és feltárására. Mint már említettük, 2005. óta csökkent az egy vállalatra eső intézkedések átlagos száma Magyarországon.

Figyelemre méltó, hogy azok a válaszadók, akik a vizsgált időszakban bevezettek új visszaéléseket megelőző intézkedéseket, nem a korábban elszenvedett gazdasági bűncselekményeket említették az új intézkedések fő okaként: úgy tűnik, az új intézkedések bevezetését elsősorban a jogszabályoknak és a Sarbanes-Oxley törvénynek való megfelelés indokolta. Ez megint csak arra utal, hogy a magyarországi cégek nem veszik elég komolyan a gazdasági bűncselekmények veszélyét és csupán látszatintézkedéseket hoznak.

Mi motiválja a visszaéléseket?

A kriminológusok és nyomozók körében általánosan elfogadott nézet szerint ahhoz, hogy valaki visszaélést követhessen el, három feltétel együttes teljesülése szükséges: az elkövetőnek legyen lehetősége a visszaélés elkövetésére, az elkövetőt valami motiválja a visszaélés

elkövetésére, és legyen képes saját szempontjából igazolni a tettet.

A felmérés céljából ezt két területre egyszerűsítettük:

- a) az elkövető személyes oka a visszaélés elkövetésére (vagyis van motivációja és képes az „önigazolásra”); valamint
- b) szervezeti okok, amelyek lehetővé tették a visszaélést (vagyis a vállalat belső intézkedései és etikai kultúrája).

A válaszadókat arra kértük, hogy sorolják kategóriákba az elkövetőket motiváló tényezőket, lehetőségeket és az adott bűncselekmény elkövetői igazolásának magyarázatait (az elmúlt két évben őket érintő két legsúlyosabb visszaélés vonatkozásában).

Az elkövetők személyes okai közül az alábbiak a legjellemzőbbek:

- Anyagi motiváció: nyereségvágy (48%) és a költséges életvitel finanszírozásának igénye (28%);
- Az önigazolást segíti elő az elkövetők alacsony kísértési

küszöbe (34%) és tetteik pénzügyi következményének tagadása, azaz a hibás meggyőződés, hogy a gazdasági bűncselekménynek „nincs áldozata” és senkit nem sért (39%).

Ami a visszaélést lehetővé tevő szervezeti okokat illeti, szembevetendő volt a külső és belső összejátszás gyakori előfordulása. A válaszadók elmondása szerint a legsúlyosabb cselekmények 30%-ában belső, 29%-ában pedig külső „segítőtárs” működött közre. (Magyarországon különösen fontos a külső személyekkel való összejátszás: a válaszadók által jelzett VALAMENNYI – tehát nemcsak a legsúlyosabb – eset 90%-ában külső tettestárs működött közre.)

A magyar cégek szempontjából aggasztó, hogy az elkövetők vállalat és márka iránti elkötelezettsége igen alacsony szintű: ez tette lehetővé a legsúlyosabb visszaélések 30%-át. Ennek valamint az alkalmazottak közötti, illetve az alkalmazottak és külső személyek közötti összejátszásnak következtében a magyarországi

vállalatoknak javítaniuk kellene vállalati kultúrájukat, és biztosítaniuk kellene a dolgozók motiváltságát és elkötelezettségét, valamint hatékonyan kommunikálni a vállalat etikai kódexét. A vállalati kultúra létfontosságú egy hatékony és folyamatos kockázatkezelésű program létrehozásában.

A tipikus elkövető

Magyarországon a legsúlyosabb visszaélések tipikus elkövetője férfi (90%), azon belül pedig jellemzően 31 és 50 év közötti (80%). A visszaélések elkövetőinek 55%-a egyetemi végzettséggel rendelkezik. Ezek a számadatok hasonlóak a teljes közép-kelet-európai régió statisztikáihoz.

Bár a visszaélések elkövetői között a cégek legalacsonyabb, illetve legmagasabb beosztásban dolgozó munkavállalói is megtalálhatók, meglehetősen meglehetősen, hogy felmérésünk tanúsága szerint milyen méreteket ölt a közép-, és felsővezetők különböző

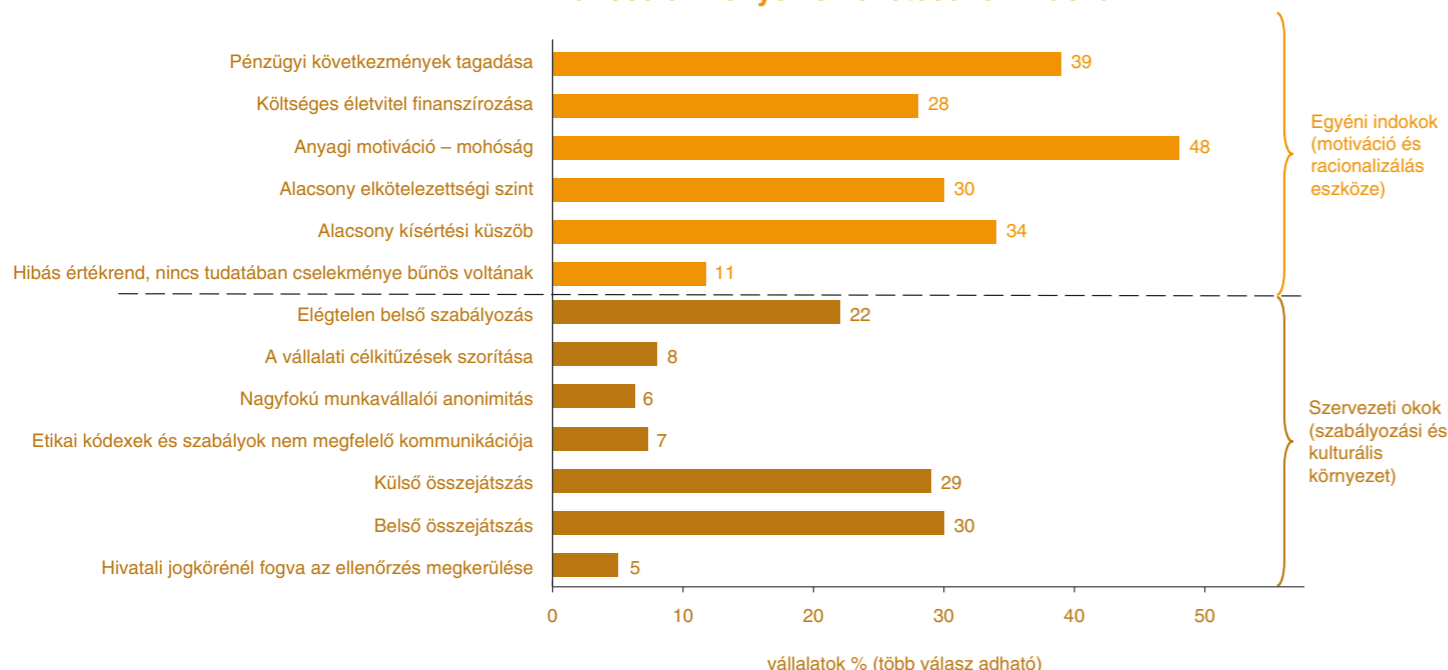
visszaélésekben való érintettsége. Magyarországon a felsővezetők követték el a válaszadók által említett visszaélések 27%-át (ez alacsonyabb, mint a közép-kelet-európai régió 38%-os aránya, de meghaladja a világ egészére vonatkozó 20%-os mértéket), míg a középsővezetők a belsősként elkövetett visszaélések 20%-ért felelősek.

Természetesen az ilyen elkövetőknek lehetőségük van, hogy hivatali jogkörüket kihasználva megkerüljék a visszaélések feltárására rendszeresített kontrollokat. A globális felmérés eredményeiből kiderül, hogy a felső- és középsővezetők által elkövetett gazdasági bűncselekmények okozzák a vállalatok számára a legnagyobb pénzügyi és járulékos veszteséget.²

Figyelemre méltó, hogy a belső elkövetők 73%-a általában az új beosztásuk elfoglalása utáni első két év során, 55%-a pedig a céghez való belépés utáni első két évben követi el a visszaélést.

2 Részletesen lásd PwC Global Economic Crime Survey 2007, 20. old.

Bűncselekmények elkövetésének indokai

A visszaélések elkövetőivel szemben alkalmazott eljárások

A visszaéléseket szigorúan elutasító vállalati kultúra megteremtésében fontos lépés az elkövetőkkel szemben alkalmazott eljárás következetessége. A legtöbb potenciális visszaélőt eltántorít az a tudat, hogy következményekkel jár, ha visszaélésre szánja el magát, valamint, hogy a visszaélés feltárása elkerülhetetlen, mivel a vállalatnál kifinomult és hatékony kockázatkezelési rendszerek működnek.

Véleményünk szerint, ha fény derül a vállalat ellen elkövetett gazdasági bűncselekményre, tudatosítani kell az alkalmazottakban, hogy minden elkövetővel szemben a vállalatnál betöltött pozíciójától függetlenül azonos eljárást alkalmaznak.

Amint visszaélés gyanúja merül fel, meg kell tenni a szükséges lépéseket a gyanú kivizsgálása és a megalapozottság igazolása érdekében. Felmérésünkben az derül ki, hogy a magyarországi vállalatok inkább belső vizsgálatot kezdeményeznek, vagyis a vállalati jogászt vonják be (a jelzett esetek 68%-ában), vagy a belső ellenőroket, auditorokat (56%) és egyéb, vállalatban belüli szakembereket (62%). A gazdasági bűncselekmények kivizsgálása során sokkal ritkábban fordulnak külső szakértőkhöz, pl. igazságügyi könyvszakértőkhöz (13%), külső könyvvizsgálókhoz (18%) és jogászokhoz (29%). Mindez arra utalhat, hogy a cégvezetők nem szívesen tesznek bejelentést visszaélésekkel kapcsolatos ügyekben külső szervek felé. A nyitottság hiánya a visszaélések táptalaját jelentheti. Mindemellett a gazdasági bűncselekmények tettesei ellen tett feljelentések alacsony

aránya (lásd ábránkat) is arra utal, hogy a belső feltárás nem feltétlenül a legcélravezetőbb módszer. Nem biztos, hogy a vállalatban belül rendelkezésre állnak az eredményes bírósági eljárást megalapozó nyomozási és bizonyítási képesség és tapasztalat.

Amint megalapozottá válik a visszaélés elkövetésének gyanúja, elengedhetetlen válaszlépéseket kell foganatosítani, hogy elriasszuk a többi potenciális elkövetőt, illetve demonstráljuk a tulajdonosok felé, hogy a szervezet nem tolerálja a szabálytalanságokat. Aggasztó, hogy a válaszadók által jelzett legsúlyosabb esetek 14%-ában a vállalatok semmilyen intézkedést nem tettek az elkövetőkkel szemben, holott az esetek majdnem 60%-ában büntető feljelentés is történt.

Magyarországon a legsúlyosabb visszaélések elkövetőinek csupán 19%-át ítélték el, és az esetek 50%-a

még nem ért bírósági szakaszba. Az elkövetők 31%-a ellen nem született ítélet (vagyis büntetlenül maradtak). Ez is rámutat arra, hogy olyan módon kell lefolytatni a vizsgálatot, hogy a bizonyítékok hitelesek és a bíróság által is elfogadhatóak legyenek. A jogerősen elítélt elkövetők büntetése viszonylag enyhe – bár minden elítéltnek 100%-ban vissza kell szolgáltatnia az eltulajdonított pénzeszegeket, a legsúlyosabb gazdasági bűncselekmények tetteseinek 75%-ára 3 évnél rövidebb börtönbüntetést szabott ki a bíróság.

Az eltulajdonított eszközök visszaszámaztatása

A vállalatok a többi potenciális elkövető elrettentésére alkalmas gyors és határozott reakció mellett a pénzügyi veszteségek visszaszerzését is fontosnak tartják. Ennek ellenére a hazai vállalatoknak alig-alig sikerül a bűncselekményekből származó veszteségeiket visszanyerni: a vállalatok 65%-a számolt be arról, hogy az őket ért legsúlyosabb bűncselekmények esetében a kárból egyáltalán semmi nem térült meg (ami magasabb az 58%-os globális átlagnál).

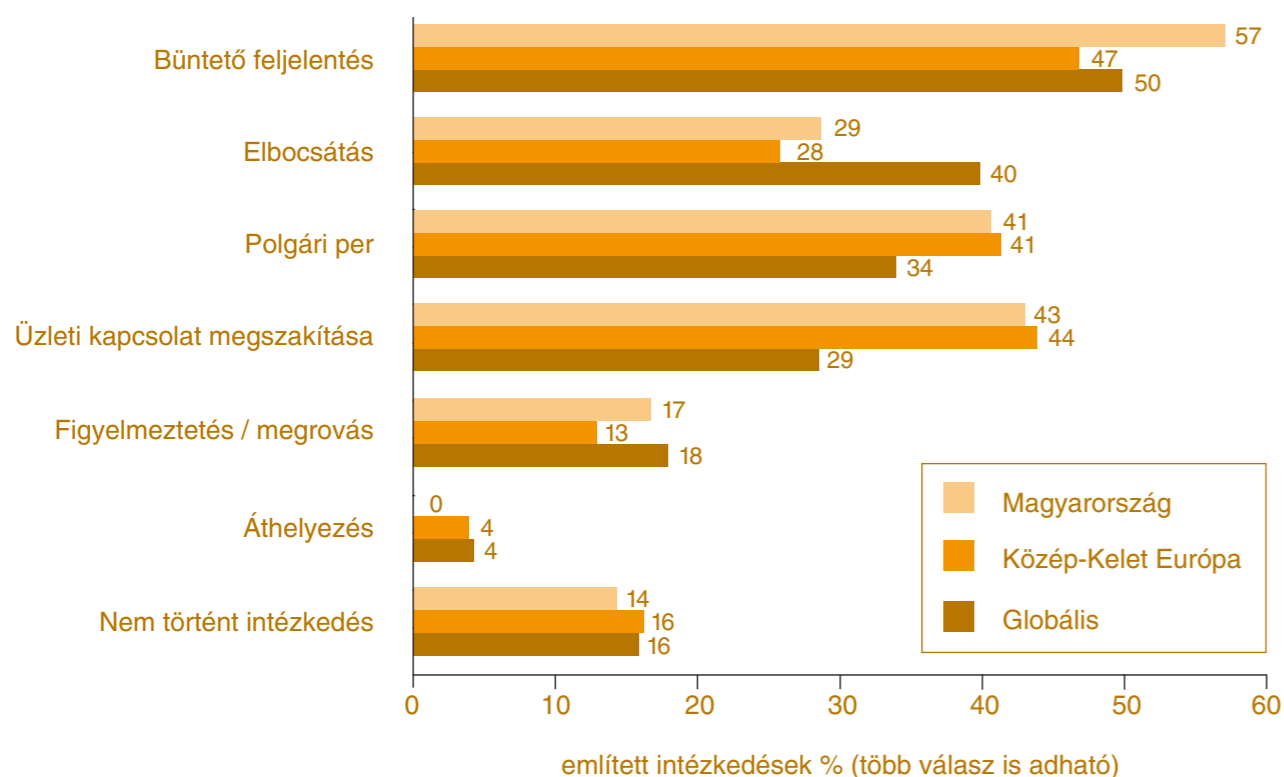
A biztosítás továbbra is csekély szerepet játszik a gazdasági bűncselekményekből keletkező veszteségek megtérülésében: a magyar válaszadók biztosítása alapján az eltulajdonított összegből átlagosan csupán 13%-ot sikerült visszaszerezni. Magyarországon a globális 39%-os átlaghoz képest a cégek mindössze 27%-a rendelkezik olyan biztosítással, amely gazdasági bűncselekmények esetén a veszteséget és a költségeket megtéríti. A veszteségek megtérülésének csekély volta azt is jelentheti, hogy a magyar vállalatok nem kötnek a gazdasági bűncselekmények összes előfordulása ellen védelmet kínáló, megfelelő biztosítást.

A gazdasági bűncselekmények alakulása a jövőben

A gazdasági bűnözés továbbra is súlyos és nehezen kezelhető probléma. A világon a gazdasági bűncselekmények száma az évtized során nem csökkent jelentősen; a vállalatok ennek ellenére bíznak benne, hogy az általuk bevezetett kontrollok a jövőben gátat vetnek a visszaéléseknek, amely bizalom minden felmérésünkben jelentkezett. Ugyanez mondható el Magyarországot illetően is, ahol a vállalatok 82%-a annak ellenére tartja valószínűtlennek, hogy az elkövetkező két évben gazdasági bűncselekmény áldozatává válik, hogy a szervezetek közel kétharmadánál saját bevallása szerint az elmúlt két esztendőben már előfordult ilyen eset. Véleményünk szerint ez túlzott önbizalomra utal, különösen ha azt is figyelembe vesszük, hogy a csalások nagy részére véletlenül derült fény.

A gazdasági bűnözés elleni küzdelem állandó, ezért a magyar vállalatok figyelme egy pillanatra sem lankadhat – sem a túlzott magabiztosság, sem a probléma figyelmen kívül hagyása nem járható út. Kétévente elvégzett felmérésünk továbbra is azt mutatja, hogy a kockázatok értékelése és csökkentése érdekében a visszaélések kezelésére kialakított tevékenységeket folyamatosan felül kell vizsgálni. Legalább ennyire fontos az is, hogy a vállalatok igyekezzenek olyan vállalati kultúrát kialakítani, amelyben a visszaélések ellen foganatosított kontrollokat olyan etikai irányelvek támogatják, amelyekből egyértelműen következik a szervezet márkájához való hűség, és (a múltbeli intézkedések alapján) félreérthetetlenül kiderül, hogy az elkövetők a vállalat szervezetén belül betöltött rangjuktól és funkciójuktól függetlenül azonos szankciókra számíthatnak. Minden bűncselekményre és minden nemkívánatos kockázatra nézve igaz, hogy mindenképp megéri átállni az utólagos reakcióról a megelőzésre.

Az elkövetőkkel szemben alkalmazott eljárások

Az eredményes megvesztegetés-ellenes (compliance) program főbb elemei

- Megfelelő szervezetben és hangnemben hozzuk létre az ellenőrzési környezetet:
 - A vezérigazgató jelentse be, hogy nincs tolerancia jogszerűtlen cselekedetek és kötelességmulasztás esetén!
 - Jól képzett munkatársak és világos folyamatok segítségével hozzunk létre egy minőségi megfelelési (compliance) szervezetet!
- A legfontosabb megfelelési kockázatokra koncentráljunk:
 - Végezzünk kockázatelemzést, hogy azonosíthassuk a magas kockázati faktorral rendelkező területeket.
 - A folyamatokat igazítsuk a kockázat jellegéhez és forrásához.
- A jogszerűtlenségek kockázatának minimalizálása érdekében alakítsuk ki a megfelelés ellenőrzésére alkalmas folyamatokat:
 - Ahol a megvesztegetés kockázata magas, vezessünk be ellenőrző mechanizmusokat;
 - Az állítólagos kötelességmulasztások, törvénytelen ségek és jogszerűtlenségek kivizsgálására alkalmazzunk protokolt.
- Alakítsunk ki megfelelést támogató folyamatokat és rendszereket:
 - Gondoskodjunk arról, hogy az alapvető vállalati irányítószervek tájékoztatása hatékony legyen;
 - A megfelelési funkció váljon az informatikai rendszerek részévé.